

Onnellisten tasavallan kirja-arviosta tulikin etujärjestöpuheenvuoro

Olli Rehn

Keväällä ilmestyneestä kirjastani *Onnellisten tasavalta* (Docendo 2022) julkaistiin Kansantaloudellisen aikakauskirjan numerossa 2/2022 Suomen Yrittäjien johtajan ja pääekonomistin Mika Kuismasen laatima kirja-arvio.¹ Arvionsa ensimmäisellä puoliskolla Kuismanen toteaa, että ”tekijä on onnistunut suurelta osin hyvin” ja pitää kirjani vahvimpana antina yleiskuvaa tasavaltamme pitkästä linjasta ja vetävää kirjoitustyyleä sekä valtio-opillisia kysymyksiä ja turvallisuuspolitiikkaa käsitteleviä esseitä. Tästä kai pitäisi kiittää, jos kissa kiitoksella eläisi. Parissa muussa tieteellisessä aikakauskirjassa julkaisutussa arvioissa on tasavaltalaisuutta ja yhteiskuntapolitiikkaa käsitelty perusteellisemminkin.²

Arviosta tulee kuitenkin sellainen vaikutelma, että kirjan ansiot todetaan vaikka väkisin, jotta oikeutetaan talouspoliittisten näkemysteni rahtusen verran yksipuolinen runtaus, vaikka arvioitsija toteaaakin, että ”tämä ei ole kirjan kannalta täysin reilu ratkaisu”. Niin tai näin, toisella puoliskollaan Kuismasen kirjoitus

muuttuu kirja-arviosta heikosti peiteltyksi etujärjestöpuheenvuoroksi.

Lyhyessä vastineessa ei ole mahdollista käsitellä kattavasti arvion väitteitä. Keskityn kahteen, jotka erityisesti vaativat vastauksen: kilpailukyky sopimuksen arviointiin ja korporatiivisen järjestelmän rooliin.

Ensinnäkin Kuismanen kirjoittaa, että ”kiky-sopimusta Rehn puolustaa vankasti, jopa yksisilmäisyyteen saakka”. Väite yksisilmäisyydestä on erikoinen eikä voine perustua kirjani tekstiin. Olen hyvin tietoinen kiky-sopimuksen lopputuloksen ja laajemminkin suomalaisen työmarkkinajärjestelmän ongelmista, minkä myös kirjassani totesin:

”Kikyssä tehtiin periaatteessa tärkeitä avauksia paikallisen sopimisen edistämiseksi, mutta ammattiliittojen johtajien neliraajajarrutuksen, yrittäjäjärjestön lyhytnäköisyyden, hallituksen suoraviivaisuuden, perussuomalaisten poliittisen hajaannuksen ja lopulta hallituksen hapertumisen myötä niistä ei seurannut käytännön tuloksia. Toisinkin olisi voinut käydä. Syitä oli sysissä ja seipissä – ja olosuhteissa.”

Kuulostaako tämä kikyn yksisilmäiseltä puolustamiselta? Ei minusta.

Sen auliisti tunnustan, että puolustin kiky-sopimuksen solmimista ja kuvaan kirjassani sitä

¹ Kuismanen (2022).

² Ks. Virtanen, J. (2022) ja Virtanen, M. (2022).

poliittista valintaa, minkä hallituksen vastaavana kiky-neuvottelijana jouduin kohtaamaan helmikuun lopulla 2016:

”Oma tilanearvioni oli toinen kuin maksimalisteilla. ’Ce n’est pas fromage et dessert, mais soit fromage soit dessert’, kuten ranskalaiset sanovat – ’Nyt ei ole tarjolla sekä juustoja että jälkiruokaa, vaan juustoja tai jälkiruokaa’. Toisin sanoen syntyneessä tilanteessa ei tosiasiaa ollut valinnan vaihtoehtona sellaista yhdistelmää, johon olisi saatu samaan aikaan mahtumaan sekä tehtävänsä täyttävä, suomalaisen työn hinnan kunnolla korjaava kilpailukyky sopimus että maksimalistinen ’koko programmi toimeen’ -tulos paikallisen sopimisen edistämiseksi.”

”Sen sijaan vaihtoehdot olivat joko kustannuskilpailukykyyn korjaus laajamittaisella, käsillä olella kiky-sopimuksella ja sen rinnalla tes-pohjainen eli työehtosopimukseen nojaava evoluution tie paikallisessa sopimisessa – tai ’koko programmi toimeen’ lakiteitse eli paikallisessa sopimisessa lainsäädäntöpohjaa uudistamalla, mutta ei mitään kiky-sopimusta, ja vastaavasti yleislakko ja vakava työrauhan menetys.”

Jos tämä on yksisilmäisyyttä, minä olen kykulooppi. Realismiksi sitä pikemminkin kutsuisin. Yhä puolustan kikyä työllisyyden näkökulmasta.

Toiseksi Kuismanen nostaa syyttävän sormensa siitä, että ”kirjoittajan mielestä tarvitaan siis edelleen korporatiivinen järjestelmä hallituksen tukemana avittamaan työnantajien ja työntekijöiden välistä yhteiseloä”.

Noin en ole kirjoittanut. Olen kyllä sitä mieltä, että palkansaajille kuuluu oikeus ammatilliseen järjestäytymiseen ja työehtosopimuksilla on sijansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Mutta kirjani lukenut tietää hyvin, että olen hyvinkin kriittinen suomalaisen työmarkkinajärjestelmän toimintaa kohtaan, ja siinä myös van-

hakantaista korporatiivista mallia kohtaan, josta tein väitöskirjani jo ammoisella 1990-luvulla.³

On selvää, että etenkin pienille ja keskisuurille yrityksille paikallisen sopimisen alan laajentaminen olisi tarpeen työn tehokkaamman järjestämisen ja siten tuottavuuden kasvattamisen kannalta. Tässä teknologiateollisuus on ollut edelläkävijä jo 1990-luvulta sovelletulla ”Metallin mallilla”, joka yhdisti keskitetyn makrokoordinaation tarjoaman vakauden ja laajemman paikallisen sopimisen tuoman mikrojustavuuden. Tätä mallia myös tuon ajan poliittisen taloustieteen tutkimus tuki. Olennaista on, että paikallisen sopimisen pelisääntöjen tulee olla kunnossa – sen tulee aidosti olla sopimista, ei sanelua.

Kuismanen arvostelee ankarasti myös kiky-sopimukseen kuulunutta mahdollisuutta laajentaa paikallista sopimista yrityksissä, joissa on luottamusmies. On selvää, että malli ei ollut täydellinen, mutta se oli kuitenkin ensimmäinen pääavaus vuosikausiin paikallisen sopimisen saralla. Emme voi tietää, miten asiat olisivat kehittyneet, jos tuolloin pöydällä ollut ratkaisu olisi hyväksytty. Itse ajattelin, että myönteisten kokemusten kertyessä ja osapuolten luottamuksen vahvistuessa esteet paikallisen sopimisen laajentamiselle poistuisivat. Näin totesin kirjassani:

”Työelämäsuhteet ja osapuolten välinen luottamus ovat Saksassa ja Ruotsissa olennaisesti paremmalla tolalla kuin nyky-Suomessa. Meillä olisi paljon voitettavaa, jos pystyisimme yhdistämään sekä palkansaajille että yrityksille tärkeitä uudistuksia toimivaksi kokonaisuudeksi.”

”Miten edistää luottamusta, jotta paikallinen sopiminen, henkilöstön edustus ja tiedonsaanti, työrauhan vahvistaminen ja muut olennaiset kysymykset työmarkkinajärjestelmän uudistamiseksi voitaisiin saada eteenpäin? Miten kehittää vien-

³ Rehn (1996).

tivetoista Suomen mallia niin, että korjaavat toimet terveydenhuollon ja koulutuksen yhteiskunnallisesti tärkeiden ammattien palkoissa onnistuvat ilman kustannuskilpailukyvyyn menetystä? Vai onko luottamus työmarkkinajärjestelmän piirissä jo murentunut siihen mittaan, ettei kannata edes yrittää? Ontuva on onnellisten tasavalta, ellei se pysty parempaan ja uudistumaan.”

Tämän päivän tulehtuneista tunnelmista huolimatta toivoa sopii, että evoluutio on mahdollista myös suomalaisessa työmarkkinajärjestelmässä. Nykyisestä konkelosta kun ei hyödy kukaan. Luottamuksen vahvistamisen eteen pitäisi nyt kaikkien työskennellä. Vanhoihin juoksuautoihin ei kannattaisi jäädä jumiin, sillä muun maailman ja työelämänkin nopea muutos ei odota edes maailman onnellisinta kansaa. □

Kirjallisuus:

- Kuismanen, M. (2022), “Esseitä onnellisten tasavalta”, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 118: 304–306.
- Rehn, O. (1996), *Corporatism and Industrial Competitiveness in Small European States: Austria, Finland and Sweden, 1945–95*, University of Oxford.
- Rehn, O. (2022), *Onnellisten tasavalta*, Docendo, Helsinki.
- Virtanen, J. (2022), ”Talouspolitiikosta tasavaltalaiseksi? Olli Rehnin poliittista ajattelua”, *Politiikasta.fi*, <https://politiikasta.fi/kirja-arvio-talouspolitiikosta-tasavaltalaiseksi-olli-rehnin-poliittista-ajattelua/>.
- Virtanen, M. (2022), ”Olli Rehnin tasavalta”, *Yhteiskuntapolitiikka* 87: 349–350, https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144520/YP2203_Virtanen.pdf.